

POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE ANDREJE UHNÁKA RE-INTERPRETACE SVĚTA TECHNIKOU

Andrej Uhnák si vytkl ve své práci za cíl vyložit v základních rysech Heideggerovo pojetí techniky, opíraje se při tom zejména o přednášku *Die Frage nach der Technik*, a položit si otázku, zda se Heideggerova kritika techniky vztahuje i na nejnovější formy techniky tj. na technologie informační.

Výklad Heideggerova pojetí techniky využívá kromě dalších primárních textů také řadu kritických komentářů a poskytuje výstižný obraz této tematické oblasti Heideggerova pozdního myšlení. Obzvláště cenné je i naznačené srovnání s *Bytím a časem*, v němž hraje klíčovou roli pojem příručního jsoucna, v zásadě tedy technického artefaktu. Autor konstatuje posun, k němuž u Heideggera mezi *Bytím a časem* a *Otázkou techniky* došlo, ale v dalším postupu tohoto rozdílu (mj. možnosti interpretovat techniku jako nositele významu, tj. světskosti světa) už nevyužívá. Ani v *Bytí a čase* není „technika“ u Heideggera otázkou ontickou, tj. otázkou „neutrálních“ prostředků k cíli, nýbrž otázkou *ontologickou*. U pozdního Heideggera se však bytí ve světě, jehož je technika neodmyslitelnou součástí, mění v úděl bytí, přicházející ke slovu jako tzv. bytnost techniky. Takto viděná technika je podle Heideggera ambivalentní a představuje větší nebezpečí než hrozící globální kataklyzma. A. Uhnák v tomto ohledu sleduje Heideggerovy intence, ale ani z jeho výkladu není zcela zřejmé, v čem toto specifické nebezpečí spočívá, protože zároveň konstatuje, že napětí mezi insidencí (přivracením ke jsoucnu) a existencí, jež se obrací k bytí, je vlastní *každé* dějinné situaci. Nejasné také zůstává, v čem spočívají častěji zmiňované „alternativy“ ke Gestellu, resp. v jakém smyslu může *nahlédnutí* údělu a naší příslušnosti k němu představovat opravdu *osvobozující* nárok [citát na str. 30]. Podobné otázky směřují ovšem primárně k Heideggerovi samému; autor jeho pojetí charakterizuje i hodnotí vyváženě, ale otázky tohoto typu mu neklade.

Těžiště práce tak zůstává situováno do srovnání kritiky tzv. „industriální“ techniky, kterou nacházíme u pozdního Heideggera, s kritikou techniky založené na digitální informatice. Zde zastává autor tezi, že „celosvětový telos“ (?) je dnes, v epoše hyper-historie, prostoupen výpočetní technikou takovým způsobem, že se proměňuje vztah člověka k realitě, že digitální technologie reinterpretovaly svět tak, že teprve v nich dochází k naplnění bytnosti techniky v plném slova smyslu. Hlavními autory, z nichž A. Uhnák vychází, jsou Luciano Floridi a Michael Heim, bere však v úvahu řadu dalších. Všichni se shodují se v tom, výpočetní technika vzdaluje člověka od přirozených souvislostí i omezení a proměňuje tím jeho každodenní způsob „obstarávání“. Tento všeobecně známý fakt je vykládán velmi dramaticky jako „čtvrtá revoluce“ či „zmizení člověka“, který byl nahrazen samopohybem technických aparatur. Je zde řeč o digitalizaci reality samotné, o „ztrátě virtuality a reality“ (65: je míněna ztráta *rozdílu* mezi nimi?) apod. Velmi početné příklady a sociologizující popisy, které v této části práce A. Uhnák přebírá či rozvíjí, slouží jako ilustrace teze o stále komplikovanější zprostředkovanosti, čtenáři však schází skutečná práce s těmito příklady. Neviditelné „služebnictvo“, o němž „panstvo“ neví, vyžaduje samozřejmě specializovanou péči, stejně jako dnes auto vyžaduje mechanika s computerem a computer zástupy pracovníků IT: v tomto smyslu jsou uživatelé v područí těch, kteří v rámci dělby práce funkčnost zajišťují. Uživatelé techniky tuto cenu ochotně platí, mj. zřejmě proto, že se vztahuje na zprostředkovanost vztahu k realitě obecně. Proč má být však vyšší zprostředkovanost (výpočetní technikou) *pouze* ztrátou, resp. náhradou reality? V této části práce se místo argumentů hromadí pouze tvrzení. *Ztrácí se* skutečně člověk jako uživatel, který např. rozumí významům a dokáže z pixelů vyčíst informace o exoplanetách? V čem se liší vztah obecniny pojmové a obecniny digitalizované k *individu*? Umožňuje počítač opravdu psát nelineárně? V čem se podstatně liší open source community od písemné či ústní diskuse nad společným

textem? Nepřizpůsobuje se i kladivo svému uživateli? In summa: dochází ve výpočetní technice oproti tradičním nástrojům opravdu k *zásadní* „re-interpretaci světa“ a v čem spočívá? A co tu znamená „svět“? Všechny tyto otázky jistě nemohou být tématem obhajoby a nemohly by nejspíš být zodpovězeny ani v práci samé, ale autor by si jich měl být při práci vědom. Rád bych slyšel alespoň vysvětlení toho, proč musí dnes uživatel při měření času jakoukoli vazbu mezi „ted“ a „za hodinu“ spočítat, zatímco dříve byl čas vnímán jako kontinuum (49). Druhé záhadné místo, totiž že nabrat vodu ze studně jednodušší než pustit ji z kohoutku (65) bude zřejmě jen formulační „překlep“ (?).

Problémem většiny příkladů, které jsou plasticky referovány, je operování pojmem reality a tvrzení o její zásadní proměně (ztrátě), aniž je vznesena (nebo alespoň v pozadí přítomna) otázka po tom, *co realita je*, a především: nakolik souvisí s rozuměním smyslu (a lidské rozumění zase s užívanými nástroji). Vypustit tento zásadní rozměr problému, tzn. člověka, pro něhož vůbec něco (jakkoli mnohonásobně zprostředkované) může *mít smysl*, a přičíst smysl pohybu digitalizované aparatury samotné, není samo o sobě přesvědčivé. V tomto bodě, kde by se analýza měla vrátit k filosofické problematice, by se možná dal využít motiv příručnosti jako formy otevřenosti světa, který A. Uhnák brzy (ještě rychleji než Heidegger) opustil.

Práce je napsána, navzdory obtížnosti problematiky první části, jasně a čtivě a svědčí o autorově myšlenkových i formulačních schopnostech. Rozsahem tematizované problematiky (a pohříchu i objemem) přesahuje požadavky kladené na bakalářskou práci a navrhuji ji proto hodnotit jako výbornou, byť s jistou rezervou: výzvu učit se myslet, již práce končí, je třeba pochopit ani ne tak jako očekávání nového údělu, nýbrž jako výzvu k důkladnému promýšlení naší zkušenosti s realitou a zdrženlivosti vůči velkým a efektním zjednodušením. V tomto ohledu A. Uhnák svých schopností ani možností svého tématu plně nevyužil.

prof. PhDr. Pavel Kouba